

In het verbond komen of er al in zijn: Calvin's gebed

Terwijl allerlei stemmen — officiële en officieuze, van onze deputaten en ook van gemengde gezelschappen — dr J. Ridderbos prèssen, — nu hij zelf zoo graag wou spreken — dan toch in klare taal zich eens uit te spreken over de brandende kwesties, die de goddelijke hoofdzaken raken van 1944, daar laat hij in stee daarvan ze allen praten, om, na 4 jaar, immer nog druppelsgewijs zich onledig te houden met kleinere details uit mijn afwijzing van zijn brochure „Kerkseheuring” uit het vrijmakingsjaar. Die afwijzing geschiedde in mijn „Looze Kalk”.

Eerlijk opbiechtend dat ik gewoonlijk deze knabbel-polemiek niet volg, omdat er ander werk aan den winkel is, en de door dr R. gevolgde methode mij te omslachtig lijkt vanwege de in-en-uit-distincties, die we kennen uit de polemiek van zijn synodestukken, wil ik deze week wel eens wat zeggen over een laatste opmerking van mijn opponent. Ze raakt immers een niet oninteressante kwestie: heeft Calvin in een losse uitdrukking, die als onderdeel van een gebed werd opgenomen in een niet-algemeen verspreide uitgave van zijn werken (niet te vinden in het Corpus Reformatorum b.v.) nu heusch, zooals dr Ridderbos wil, het standpunt ingenomen, dat wij nog in het verbond moeten komen? Of staat ook de hervormer op het standpunt, dat we erin zijn? Zooals ik in „Looze Kalk” beweerde?

We hooren eerst dr Ridderbos:

In mijn brochure „Kerkseheuring” begon ik met op te merken, dat het genadeverbond een uitwendige en een inwendige zijde heeft; en ter illustrering hiervan — niet eigenlijk als bewijs, dat wordt later, en dan uit de Schrift, gegeven — haalde ik aan een zinsnede uit het gebed, door Calvin gedaan aan het einde van zijn voordracht over Jer. 31:31-34. Ik had dit gebed gevonden in het boekje „Gebeden van Calvin”, uitgegeven door Dr Barkey Wolf, en citeerde bedoelde zinsnede zoals ik ze daar vond.

Prof. Schilder, in „Looze Kalk” mijn brochure bestrijdend, merkt op (blz. 14 v.v.), dat de door Dr Barkey Wolf opgegeven (en door hem aan Dahm ontleende) „vertaling” niet alleen zeer vrij, maar ook op een cardinaal punt zekelijk onjuist is; waaruit natuurlijk zou volgen, dat ik deze woorden niet als woorden van Calvin had mogen aanhalen.

Nu is de bewering van Prof. Schilder in zover juist, dat de door mij overgenomen woorden inderdaad geen letterlijke, maar een zeer vrije vertaling zijn. Maar anderzijds ben ik van mening, dat op het punt, waar Prof. Schilder haar bestrijdt — en dat hier ook het geschilpunt tussen ons is — die vrije vertaling zekelijk volkomen juist is.

Dat punt is gelegen in de door mij aangehaalde woorden: „Wij bidden u, dat ook wij tot dit verbond behoren mogen”. Het is duidelijk: in deze woorden ligt opgesloten, dat Calvin er van uitgaat, dat voor den kring, dien hij hier vertegenwoordigt, het behoren tot het genadeverbond niet iets vanzelfsprekends is; dat men m.a.w. onder het Evangelie kan leven, gedoopt zijn, naar het zichtbare tot de kerk behoren, en in zover in het verbond opgenomen kan zijn, en toch nog geen deelgenoot zijn van het verbond in den zin zoals het hier wordt bedoeld. Anders gezegd: deze woorden spreken van een behoren-tot-het-verbond, dat alleen het deel der gelovigen is.

Het irriterende, en op den duur elke lust tot een „gesprek” met dr R. benemende ligt hier weer in dat subtiële invoegen van een paar woorden, die zoo heel ongemerkt binnensluipen (niemand merkt het haast), maar die den zin veranderen. In dit geval ligt de misère weer in dat onnoozele drietal woordjes: „IN DEN ZIN” zooals het hier bedoeld wordt. Maar hij legt Calvin al vast zijn constructies van „in dezen” of „in dien zin” voor. Liever had dr R. moeten zeggen: als Calvin bidt onder kerkgenooten: „wij bidden dat wij tot het verbond behoren mogen”, wel dan zegt hij, dat men kerk kan zijn en niet tot het verbond behoren. Dat is het probleem, scherp gesteld. In plaats daarvan begint dr R. al vast Calvin's tekst te omwikkelen met zijn „in dezen zin”, „in dien anderen zin”. 't Lijkt wel weer een praedivies. Calvin echter heeft daarvan nog geen last gehad. Wij lezen hem zooals hij daar ligt. Dr R. smokkelt zijn eigen opvatting alvast naar binnen, eer hij nog van wal gestoken is.

Overigens is het opmerkelijk, en om te onthouden, dat, als Calvin preekt en dan BIDT, volgens dr R. VOOR DEN KRING DIEN HIJ DAAR VERTEGENWOORDIGT (de aanwezige gemeente) het behooren tot het genadeverbond niet iets vanzelfsprekends is.

En ja, wat moet men daarop nu weer antwoorden? Moeten we nu heusch nog eens extra verzekeren: neen, natuurlijk, niets is vanzelfsprekend, het woord is al leelijk, zooals Charivarius opmerkte, en omdat het behooren tot het verbond een werk van Gods GENADE, en dus van een WONDER is, daarom is het niet vanzelfsprekend? Moeten we heusch nog eens gaan zeggen: maar, wat niet vanzelfsprekend is, dat kan toch wel vaststaan? Moeten we weer dr R. verzoeken, toch eens een keer zonder omwegen te spreken en niet te doen, alsof de watten, waarin hij de waar pakt, er al om zaten, toen we ze over de toonbank hem reikten? Het loopt alleen over de vraag, of Calvin ervan uitgaat, dat, dank zij Gods heelemaal niet vanzelfsprekende genade, toch de gemeente, die hij de Schriften opent,

en waarvoor hij bidt, tot het verbond behoort. Ik zeg: ja. En de in-en-uit-redeneeringen van dr Ridderbos (in een uitwendige zijde, heelemaal of half) daar kunnen we dan wel verder over praten, natuurlijk zal hij mij dan hooren zeggen, dat men bondsbreker wezen kan, en dat het dan niet best staat. Maar de eenige vraag is thans: is volgens Calvin de gemeente in het verbond, ja of neen? Dr Ridderbos zal dus van zijn Burgwal-kerkvolk zeggen: neen. Ik zeg van mijn Nieuwe-Kerkvolk: ja.

Nu dr R. dan eenmaal zijn fatale woordjes heeft binnengesmokkeld, zoo heel vanzelf, nu ontgaat het zijn lezers, dat het eerste woord van wat er nu volgt onjuist MOET zijn, al lijkt het zoo doodeenvoudig:

Prof. Schilder beweert nu echter, dat Calvin dit niet heeft gezegd. Volgens hem bidt de hervormer, dat „wij” het heil des verbonds deelachtig mogen zijn; het behoren tot het verbond „staat voor Calvin vast”; daar bidt hij dus niet om.

Weer van die irriterende spinneraggen. De lezers van dr R. denken natuurlijk: die K. S. beweert, dat Calvin NIET zegt, dat men onder het Evangelie kan leven etc., en toch nog geen deelgenoot zijn van het verbond, „Zooals het hier is bedoeld.” Ze zijn al half bedwelm; nu vallen ze meteen al om. Terwijl ik niets anders zei dan dit ééne: Calvin zegt NIET, dat de gemeente NIET het verbond deelachtig is. Kijk, zóó als dr R. de zaak in de watten pakt, zóó bederf je nu den boel.

Let op: ik beweert alleen maar, dat Calvin de door dr Ridderbos doorgegeven en in Calvin's mond gelegde woorden nooit in den mond gehad heeft. Ik zei: „deze woorden” zijn geen woorden van Calvin.

Hier volgt de vertaling van Calvin's gebed, zooals ik ze trachtte te geven in „Looze Kalk”, en die dr R. overneemt:

Geef, o almachtige God, naardien Gij ons dit bijzonder voorrecht waardig gekeurd hebt, dat Gij door tussen-treding van Uw Zoon Uw verbond hebt opgericht met het doel (esset, conjunctief), dat dit rechtskracht zou hebben tot ons heil, dat wij (dan ook) daaraan deel mogen hebben en ervaren mogen, dat Gij met ons spreekt in dezer voege, dat Gij niet slechts in Uw Woord ons toont wat recht is, maar ook door Uw Geest in ons binnenste spreekt, en ons zo volgzzaam en gehoorzaam maakt, dat wij een getuigenis van onze aanneming tot kinderen hierin ontvangen, dat Gij ons leidt tot dat wij eindelijk waarachtig en volkomen met U worden verenigd door Christus onzen Here. Amen.”

Dr Ridderbos zegt van deze proeve van vertaling:

Ik heb tegen deze vertaling geen overwegend bezwaar dan alleen tegen de door Prof. S. (tussen haakjes) ingevoegde woorden „dan ook”. Hij heeft dit natuurlijk gedaan ter verduidelijking, maar dit hangt m.i. samen met zijn opvatting van het geheel. Schrappen wij de woorden, dan hebben wij in ieder geval zuiver Calvin.

't Klinkt overvriendelijk, maar 't is niet juist. Zooals in mijn „Looze Kalk” duidelijk te lezen staat, betoogde ik: De gebeden van Calvin (en ik noemde de vindplaatsen erbij), hebben een steevaste indeeling: EERST zegt hij, wat God gedaan heeft ZIJNERZIJDS, en DAARNA bidt hij, dat nu wij, zijn volk, ONZERZIJDS mogen beantwoorden aan wat God heeft gedaan in openbaring en in heiligeschenk. De woorden „dan ook” zijn er dus niet zomaar ingevoegd: ze zijn een verwijzing naar den algemeenen bouw van Calvin's publieke gebeden, en dr R. heeft door mijn verwijzing naar de vindplaatsen de kans van mezelf gekregen, maar niet gebruikt, om te controleeren wat ik zei. Ik beweert dus, en houd vol:

a. wat in het begin van Calvin's gebed vermeld staat, dat heeft God gedaan,

b. wat daarna volgt, is een vraag, of wij mogen beantwoorden aan Gods handelen.

Dat wil dus zeggen: het STAAT VOOR CALVIN VAST, dat God „ons” (de aanwezige kerkleden) dit bijzonder voorrecht waardig gekeurd heeft, dat Hij door tusschentreding van Zijn Zoon Zijn verbond met ons HEEFT opgericht met het doel, dat het rechtskracht zou hebben tot ons heil.

En als dr R. dat wil omverredeneeren, laat hem dan de moeite nemen, te weerleggen wat ik opmerkte over de structuur van Calvin's gebeden. Maar niet zoo om de kwesties heen blijven praten.

Thans stelt dr R. de volgende vraag:

Als Calvin bidt: „geef, dat wij daaraan deel mogen hebben” (of: „daarvan deelgenoot mogen zijn”), WAAROP slaat dan het woordje: „daaraan” (of: „daarvan”)?

Ziet het op „UW VERBOND”, zooals dr Ridderbos in zijn brochure beweerde, steunende op Barkey Wolf, die zelf weer steunde op een ander, die Calvin fout vertaald had?

Of: ziet het op „het heil” (des verbonds)?

Dr Ridderbos meent nog steeds vol te moeten houden, dat het slaat op „Uw verbond”, en zegt dan:

Prof. Schilder meent echter, dat het juist hierop niet kan slaan. Er zijn immers twee andere uitdrukkingen, die dichter bij dit „daarvan” (Lat. „eius”) staan:

1e. De uitdrukking „Uw Zoon” (men zou dan in

plaats van „daarvan” moeten vertalen „van Hem”, wat taalkundig geen bezwaar oplevert).

2e. Het woord „heil”, en hierop wij Prof. Schilder dat „daarvan” het liefst laten staan, omdat dit er het aller dichtst bij staat.

Wat hiervan te zeggen? Wat de eerste mogelijkheid betreft, kan ieder voor ogen zien, dat Prof. Schilders opmerking onjuist is: de uitdrukking „Uw Zoon” staat niet dichter bij „daarvan” dan „Uw verbond”, maar staat er verder van af, in de vertaling van Prof. Schilder; en niet minder in het Latijn (hier verschilt het nog een woord meer). Dus hierover niet meer.

Toen iemand me vertelde, dat dr R. „tegen mij aan den gang was dezen keer”, zijn het juist deze woorden geweest, die me het geval eens nader deelen bekijken. Hoe? Was ik zóó onnoozel geweest?

Ik heb „Looze Kalk” toen weer eens uit de kast gehaald. En toen ik 't geval bekeken had, heb ik, en dat is erg mild, geloof ik, gezucht: dit gezeur van dr R. begrijp ik niet meer.

Dr Ridderbos heb ik mijn brochure „Looze Kalk” laten toezenden, hij heeft haar ontvangen ook. Hij citeert ze trouwens met verwijzing naar de aangehaalde bladzij. Nu herinner ik me zoo iets uit de dagen van den oorlog, toen dan deze, dan die drukkerij zich over de in den vorm van kranten-stukjes gegeven eerste copie ontfermde, dat er toen zoo iets als een zelfout was, al weet ik niet meer hoe precies.

Maar dr R. moet mijn brochure zelf hebben gezien, die op dit punt geen zelfout meer heeft, en die hij permanent citeert. Hij weet dus, dat ik daar het volgende gezegd heb (blz. 15):

„Nu zijn er DRIE woorden, waarop „eius” zou kunnen terugslaan, n.l. „Uw Zoon”, „Uw verbond”, „ons heil”. VAN DE TWEE LAATSTE (verbond en heil) is het verst van „eius” verwijderd het woord „verbond”; daarop laat Dahm „eius” slaan (Dahm is de meneer, die Barkey Wolf en zoo ook dr Ridderbos bij den neus gehad heeft, K. S.). Nog verder van „eius” af staat: „Uw Zoon”; men zou dus „bezuwaarlijk kunnen vertalen: deelgenoot van Uw Zoon”, „Uw Zoon deelachtig”. Maar het allernaast staat het woord „heil”. En blijkens het verband, dat wij te gereeder kennen uit den stereotiepen vorm van Calvin's overeenkomstige gebeden, moet „eius” dáárop terugslaan.”

Nu raad ik ieder, die meent dat hij voor dr Ridderbos den tijd moet nemen, aan eens te vergelijken wat ik werkelijk schreef, en wat dr Ridderbos ervan maakt. Excuus heeft hij niet; hij citeert mijn brochure zelf.

Dr R. zegt: volgens K. S. komen er TWEE andere uitdrukkingen dichter bij „eius” („daarvan”) staan. Dichter dan „verbond”. Ridderbos zegt dus, dat K. S. de woorden zóó opstelde:

verbond—Zoon—heil—eius (daarvan).

Mis, zegt dr R., Zoon staat verder af van „eius” dan „verbond”. Waarna hij vaderlijk de handen vouwt: „dus hierover niet meer”.

Pardon, hierover nog wel wat: het is nonsens. Uit de door mij aangehaalde woorden blijkt duidelijk, dat ik zelf de woorden zoo opstelde:

Zoon—verbond—heil—eius (daarvan).

Ter controle hier het latijn:

ut in manu Filii (Zoon) tui percussoris foedus (VERBOND) tuum quod ratum esset in salutem (HEIL) nostram, ut simus EIUS (DAARVAN) participes.

Conclusie: als dr R., zich keerende tot de arena, verzekert: „ieder uwer kan zien, dat „Uw Zoon” van „eius” verder af staat dan „Uw verbond”, wel, dan heeft K. S. dit zelf allang gezegd. Maar de zaken staan zóó.

Noem „Zoon” Alpha; noem „verbond” Beta; noem „heil” Gamma; noem „eius” Delta.

Nu was er een meneer, die had beweerd: Delta staat naast Beta. Die meneer heette eerst Dahm, en toen Barkey Wolf en toen Ridderbos.

Toen zei een andere meneer: welneen, Delta staat naast Gamma: kijk maar, zóó zijn ze opgesteld:

ALPHA BETA GAMMA DELTA.

Die andere meneer was K. S.

Toen kwam die eerste meneer terug — ik bedoel eigenlijk niet Dahm, noch Barkey Wolf, maar dr Ridderbos. En die streek op het zwarte leesbord wat looze kalk.

Hij zei tot looze lezers: geacht publiek, die meneer K. S. stelt de volgorde glad verkeerd. Hij zegt me daar, dat ALPHA en GAMMA dichter bij DELTA staan, maar hij verkoopt onzin, want ieder van u kan voor oogen zien, dat ALPHA niet dichter bij DELTA staat dan BETA, doch er verder van af staat.

Er zijn van die goochelaars, die ieder suggereeren dat ze heusch zien, wat hij zegt, dat ze zien.

En nu heeft dr R. nog wel wat meer beweerd, maar ik vind het niet meer de moeite waard, mijn tijd daar aan te geven, tenzij hij eerst eens netjes vertelt aan zijn lezers, dat hij den boel op zijn kop gezet heeft, ik weet niet, waarom.

Als hij dan nog wil, ben ik bereid ook op de rest in te gaan.

Ik voor mij geloof intusschen, dat ook nu aan mijn lezers wel duidelijk is: Calvin bidt niet of wij tot